

Jacek Kędzierski

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 29 grudnia 1995 r. III CZP 183

Palestra 41/3-4(471-472), 242-246

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GŁOSY

■ Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 29 grudnia 1995 r.

III CZP 183/95*

Teza glosowanej uchwały brzmi:

„W sprawie o opróżnienie lokalu użytkowego, podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, pobiera się wpis stosunkowy przewidziany w § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 maja 1993 r. w sprawie wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 46, poz. 210 ze zm.)”.

Dążenie do uczynienia z wymiaru sprawiedliwości sfery samowystarczalnej pod względem finansowym mogło być przyczyną wydania przez Sąd Najwyższy kolejnej uchwały powyższej treści. Z wyrażonym w niej poglądem, w obowiązującym stanie prawnym, nie sposób się zgodzić. Uchwała dotyczy prostej i nieskomplikowanej kwestii wpisu sądowego od pozwów w sprawach o opróżnienie lokalu użytkowego, podlegających rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Wydawać by się mogło, że wpisem, jaki należy w tych sprawach pobrać jest wpis stały, przewidziany w § 12 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 17 maja 1993 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 46, poz. 210 ze zm.). Pobranie wpisu stałego w sprawie o prawa majątkowe o określonej wartości przedmiotu sporu, a jest nią suma czynszu za okres 3 miesięcy, ewentualnie za czas trwania umowy zawartej na okres krótszy niż jeden rok, będzie możliwe z uwagi na treść art. 29 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 24/67, poz. 210). Przepis ten stanowi, że wpis jest stosunkowy, chyba że przepis przewiduje wpis stały lub też wpis o określonej dolnej i górnej granicy.

Tymczasem Sąd Najwyższy w glosowanej uchwale oraz w uchwale z 9 czerwca 1995 roku w sprawie III CZP 73/95 (OSNC 1995, z. 11, poz. 151) stwierdził, że w sprawie o opróżnienie lokalu użytkowego, podlegającej rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, pobiera się wpis stosunkowy. Tę linię orzecznictwa

* Uchwała opublikowana w OSNC 1996, z. 4, poz. 51

zapoczątkował Sąd Apelacyjny w Łodzi, który w postanowieniu z 19 marca 1992 roku, w sprawie I ACz 84/92 (OSP 1992, z. 11–12, poz. 245) orzekł, że w sprawie gospodarczej o opróżnienie lokalu pobiera się wpis stosunkowy, a nie wpis stały. Sąd Najwyższy uzasadniając głosowaną uchwałę stwierdził, co następuje: art. 29 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych statuuje zasadę, że wpis jest stosunkowy, chyba że przepis przewiduje wpis stały lub wpis o określonej dolnej i górnej granicy. Paragraf 12 rozporządzenia jest przykładem odstępstwa od zasady wpisu stosunkowego, w tym unormowanie przewidziane w ust. 2 pkt 2 tego paragrafu. Powstaje jednak pytanie, czy § 12 odnosi się tylko – zgodnie z nazwą oddziału 2 rozporządzenia – do spraw z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego, czy również do spraw gospodarczych, podlegających rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym. Skoro § 12 zamieszczony jest w oddziale 2, określającym wpisy tymczasowe i stałe w sprawach dotyczących określonych przedmiotów rozpoznawanych w postępowaniu zwykłym oraz w postępowaniu odrębnym w sprawach małżeńskich i w sprawach ze stosunków między rodzicami i dziećmi, zaś wpisy tymczasowe i stałe w sprawach gospodarczych są zamieszczone w odrębnym oddziale 3, to wykładnia systemowa – zdaniem Sądu Najwyższego – uzasadnia wniosek, że wpis przewidziany w § 12, w tym ust. 2 pkt 2 tego paragrafu nie odnosi się do spraw gospodarczych rozpoznawanych w postępowaniu odrębnym. W tym przypadku wchodzi w grę ogólna zasada przewidziana w art. 29 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, a więc że sprawa podlega wpisowi stosunkowemu – twierdzi Sąd Najwyższy. Z uzasadnieniem tym korespondują argumenty użyte przez Sąd Najwyższy w uchwale z 5 czerwca 1995 roku, a także argumentacja Sądu Apelacyjnego w Łodzi. Sąd ten zwraca nadto uwagę na względy słusznościowe, które mają rzekomo przemawiać za trafnością poglądu przyjętego w postanowieniu. Zauważył on, że lokale użytkowe wykorzystywane są w celach zarobkowych i przynoszą niejednokrotnie znaczne zyski. Ma to uzasadniać pobranie w sprawie o eksmisję z lokalu użytkowego, w miejsce niskiego wpisu stałego, wpisu stosunkowego, kilkakrotnie wyższego. Nie można zgodzić się z dokonaną przez Sądy wykładnią systemową przepisów ustawy i rozporządzenia wykonawczego. Sprzeciw wzbudzają tzw. względy słusznościowe, które miał na uwadze Sąd Apelacyjny w Łodzi.

Według przepisu art. 29 ustawy sądy nie mogą pobrać wpisu stosunkowego, o ile przepis przewiduje wpis stały lub też wpis tymczasowy. Przepisami przewidującymi wpisy stałe są, wobec braku takowych w ustawie, przepisy rozporządzenia. Zgodnie z art. 37 ustawy, rozporządzenie określa wysokość wpisów w poszczególnych rodzajach spraw. Należy odróżnić rodzaj spraw od rodzaju postępowania

nia, w których sprawa danego rodzaju będzie rozpoznawana. Rodzaj spraw został wyodrębniony według kryterium materialnoprawnego, według podstawy dochodzonych roszczeń, wynikającej z prawa materialnego. Rodzaj postępowania jest natomiast instytucją procesową, która nie tworzy nowego rodzaju spraw. Jak wynika z dyspozycji wydanej Ministrowi Sprawiedliwości w art. 37 ustawy, wysokość wpisu winna być określona dla danego rodzaju spraw, a nie dla rodzaju postępowania. Wpis stały określono dla szeregu rodzajów spraw, które mogą, w zależności od warunków formalnoprawnych, podlegać rozpoznawaniu w różnych rodzajach postępowań. Orzeczenie o eksmisji z lokalu mieszkalnego może zapaść w postępowaniu zwykłym, jak i odrębnym dla spraw o rozwód, zaś o eksmisji z lokalu użytkowego w postępowaniu zwykłym, jak i odrębnym w sprawach gospodarczych. Za każdym razem winien być pobrany wpis stały w kwocie 50 zł, ewentualnie 100 zł.

Należy zaznaczyć, że art. 1 k.p.c. nie wprowadza odrębnej kategorii spraw z zakresu prawa gospodarczego lub ze stosunków gospodarczych. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z 9 marca 1993 roku, w sprawie III CZP 156/92 (OSNCP 1993, z. 9, poz. 152), stało się tak w przekonaniu, że te dziedziny obrotu pozostają w ramach prawa cywilnego. W prawie polskim, od wejścia w życie Kodeksu cywilnego nie istnieje odrębna rodzajowo i przeciwstawna sprawom z zakresu prawa cywilnego kategoria spraw z zakresu prawa gospodarczego (handlowego). Występujące zaś w art. 2 ustawy z 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175) oraz art. 479¹ § 1 i 2 k.p.c. pojęcie „sprawy gospodarcze” jest terminem procesowym i ma służyć sprecyzowaniu w jakich okolicznościach sprawa danego rodzaju będzie podlegała rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Jest tak ilekroć sprawa jest sprawą ze stosunków cywilnych, pomiędzy podmiotami gospodarczymi w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej. Stosunki cywilne to stosunki uregulowane w Kodeksie cywilnym i innych ustawach szczególnych, a zatem przez prawo cywilne. Każda sprawa gospodarcza podlegająca definicji zawartej w ustawie o sądach gospodarczych i w k.p.c. jest, jak wynika z tejże definicji, sprawą z zakresu prawa cywilnego. A zatem okoliczność, że dla spraw z zakresu prawa cywilnego (niektórych) przewidziano postępowanie odrębne, nie powoduje zmiany rodzaju tej sprawy.

Nie może być podstawą do różnicowania wpisów dla danego rodzaju sprawy treść § 1 rozporządzenia w sprawie wpisów w sprawach cywilnych. Wymienia się tam, obok spraw cywilnych, także sprawy gospodarcze. Z podobną sytuacją spotykamy się także w art. 5 ust. 3 ustawy z 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 13/94,

poz. 48). W cytowanej już uchwale Sąd Najwyższy stwierdził, że sformułowanie „sprawy cywilne i gospodarcze” nie może być uznane za przeciwstawienie tych spraw, a jedynie jest to podkreślenie, że sprawy gospodarcze podlegają temu samemu uregulowaniu, co sprawy cywilne. Podobnie § 1 rozporządzenia nie przeciwstawia spraw gospodarczych sprawom cywilnym. Jest tu jedynie podkreślenie, że od sprawy gospodarczej należy pobierać taki sam wpis jak od każdej innej sprawy cywilnej.

Różnicowanie wpisów dla sprawy danego rodzaju ze względu na to, iż podlega ona rozpoznawaniu w jednym z postępowań odrębnych musiałoby wynikać z wyraźnego przepisu ustawy. Przepis taki zakazywałby pobierania wpisu stałego zawsze ilekroć zachodziłyby takie właśnie przesłanki formalnoprawne. Sądy byłyby wówczas zobowiązane do pobierania wpisu stosunkowego, którego wysokość zależy od wartości przedmiotu sporu. Zakaz pobierania wpisu stałego miałby sens o ile w sprawie wartość przedmiotu sporu byłaby określona. Odstępstwo od zasady wpisu stałego, jeżeli jest on przewidziany przez przepis, mogłoby być następstwem przepisu rangi ustawowej, innego niż art. 29 i 37 ustawy. Przepis rozporządzenia wykonawczego nie może zmienić zasad wynikających z przepisów ustawy, na podstawie której został wydany. Również wykładnia rozporządzenia nie może być skierowana na uchylenie zasad ustawowych.

Sąd Najwyższy upatruje podstaw do różnicowania wpisów od spraw danego rodzaju nie tyle w konkretnym przepisie rozporządzenia, ile w samym podziale tego aktu prawnego na rozdziały i oddziały i opatrzenia ich tytułami. Należy stwierdzić, że ani podział aktu prawnego na rozdziały czy też oddziały, ani też takie czy inne ich zatytułowanie nie może mieć znaczenia normatywnego. Rozdziały, oddziały i ich tytuły mają znaczenie czysto techniczne, porządkowe i ich zadaniem jest ułatwiać posługiwanie się tekstem prawnym w praktyce. Nie mają one natomiast znaczenia normatywnego i to aż takiego, że dzięki wprowadzeniu ich do tekstu aktu prawnego uchylone zostały zasady wynikające z ustawy. Podział tekstu na oddziały i rozdziały i ich tytułacja może być wprowadzona, ale nie musi. Dla porównania, bliźniacze rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 4 czerwca 1992 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie w postępowaniu przed organami wymiaru sprawiedliwości (Dz.U. Nr 48/92, poz. 220) reguluje opłaty w sprawach cywilnych w jednym rozdziale 2, zatytułowanym: „Opłaty za czynności adwokackie w sprawach cywilnych, ze stosunków pracy i ubezpieczeń społecznych”. Brak jest dalszych podziałów na oddziały, mimo tego całe zagadnienie uregulowane jest czytelnie i w sposób, który nie może powodować kontrowersji.

Przyjęcie się w orzecznictwie poglądu zaprezentowanego w uchwale rodzi szereg negatywnych konsekwencji. Zarządzenie pobrania wpisu stosunkowego, a nie stałego, może znacznie utrudnić lub wręcz unieвозмоwić sądowe dochodzenie swoich praw przez podmioty gospodarcze, wynajmujące lokale użytkowe lub będące najemcami takich lokali i to na etapie postępowania zarówno I instancji, jak i apelacyjnego. Warto pamiętać, że już przy czynszu miesięcznym w kwocie 420 zł wpis stosunkowy będzie wyższy od wpisu stałego. Uiszczony wpis w kwocie przewyższającej wpis stały będzie świadczeniem nienależnym spełnionym wobec Skarbu Państwa. Stanowisko Sądu Najwyższego przywraca dyskryminację podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji, jako podmiot gospodarczy będzie musiała uiścić wpis znacznie wyższy niż osoba, która nie była nigdy podmiotem gospodarczym, albo właśnie przestała nim być przez uzyskanie wykreślenia z ewidencji.

Jacek Kędzierski